"Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri sözlü iletişim, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları ve bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirme, iletişim kurma, duygu ve düşüncelerini ifade etme, bilgi edinmelerinde dilin yeri çok önemlidir. Dil ve zihinsel becerilerinin gelişimi; öğrencilerin olayları sorgulama, çok yönlü düşünme, değerlendirme, karar verme, sosyalleşme ve mesleki gelişim süreçlerini kolaylaştırmaktadır"

"Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan temel dil becerilerinin kazandırılması ve geliştirilmesinde, öğretim programlarının perspektifini oluşturan değerlerimizin aktarılmasında, öğrenme öğretme sürecinde işlenmesi ve öğretim materyallerinde yer verilmesi öngörülen temaların işlenmesinde çocukların yaş düzeyine uygun her türden edebiyat metinlerinden elverişli materyaller olarak yararlanılmalıdır. Bu kitap, Türkçe öğretimi etkinliklerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden ne şekilde yararlanılabileceği üzerine çalışmalardan oluşmaktadır.

9 786257 431385

paradigma akademi

Türkçe Öğretiminde Edebî Metinlerin Kullanımı

Editörler
Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL
Dr. Öğr. Üyesi Fatih KANA

paradigma akademi

Türkçe Öğretiminde Edebî Metinlerin Kullanımı

Editörler
Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL
Dr. Öğr. Üyesi Fatih KANA

paradigma akademi

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE EDEBÎ METİNLERİN KULLANIMI

Editörler

Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL

Dr. Öğr. Üyesi Fatih KANA

Paradigma Akademi

Ağustos - 2021

Türkçe Öğretiminde Edebî Metinlerin Kullanımı
Editörler: Doç. Dr. Hulusi GEÇGEL, Dr. Öğr. Üyesi Fatih KANA

ISBN: 978-625-7431-38-5
Sertifika No: 32427
Matbaa Sertifika No: 47479

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
Tel: 0531 988 97 66

Mizanpaj: Fahri GÖKER
fahrigoker@gmail.com
Dizgi: Gürkan ULU
gurkanulu@gmail.com
Kapak Tasarım: Gürkan ULU

Matbaa Adres:
Vadi Grafik Tasarım ve Reklam Ltd. Şti.

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde çoğaltılamaz.
Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Paradigma Akademi – Ağustos 2021

İçindekiler

1. BÖLÜM

"ÜÇ ANADOLU EFSANESİ" ADLI ESERİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ..... 11
Hulusi GEÇGEL, Göknur GÜNAY

2. BÖLÜM

"PAL SOKAĞI ÇOCUKLARI" ROMANININ KORA ŞEMASINA GÖRE ANALİZİ 43
Yusuf AVCI, Alper COŞKUN

3. BÖLÜM

SÜLEYMAN BULUT'UN "BÜYÜK ATATÜRK'TEN KÜÇÜK ÖYKÜLER 1-2-3" KİTAPLARININ TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA YER ALAN KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ..... 71
Hulusi GEÇGEL, Pınar BAYRAKTAR

4. BÖLÜM

"GUGUKLU SAATİN KUMRUSU" ADLI KİTABIN MASAL TÜRÜ VE ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ..... 97
Fatih KANA, Duygu KÜTÜKCÜ

5. BÖLÜM

MİLLİ KÜLTÜR TEMASI BAĞLAMINDA "AĞRIDAĞI EFSANESİ" ADLI ESERİN İNCELENMESİ..... 119
Yusuf Mete ELKIRAN, Ayça KILIÇOĞLU

6. BÖLÜM

AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU'NUN "ÇAĞLAYANLAR" ADLI ESERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ..... 131
Hulusi GEÇGEL, Almıla SATILMIŞ

7. BÖLÜM

"ÇOÇUK KALBİ" ADLI ESERİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ 143
Fatih KANA, Baran KİLER

8. BÖLÜM

"ŞİMDİKİ ÇOCUKLAR HARİKA" ADLI ESERDEKİ EĞİTSEL İLETİLER 161
Yusuf AVCI, Gizem OKAN

9. BÖLÜM

ERICH KÄSTNER'İN "UÇAN SINIF" ADLI ESERİNİN TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ 183
Hulusi GEÇGEL, Yasemin TAŞGIN

10. BÖLÜM

OĞUZ ATAY'IN "BİR BİLİM ADAMININ ROMANI" ADLI ESERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ 205
Fatih KANA, Gizem MERİÇ

11. BÖLÜM

GÜLTEN DAYIOĞLU'NUN "YURDUMU ÖZLEDİM" ÇOCUK ROMANININ DEYİM VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ 229
Yusuf Mete ELKIRAN, Ümit BÜYÜK

7. BÖLÜM

"ÇOÇUK KALBİ" ADLI ESERİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Fatih KANA
Dr. Öğretim Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, fatihkana@hotmail.com
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1087-4081

Baran KİLER
Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi ABD.
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-8121-6062,
kilerbaran13@gmail.com

Özet

Bu araştırmada çocuk edebiyatının önemli kitaplarından Çocuk Kalbi adlı eserin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla analiz edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan "adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik" değerleri eserde tespit edilmiş ve örnek iletiler yorumlanarak ilgili değerin başlığı altında aktarılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda eserin on kök değerin tamamını içerdiği tespit edilmiştir. Eserde en çok yer alan değer yardımseverlik olurken en az adalet değerine rastlanılmıştır. Bu bağlamda eserin Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan kök değerleri zengin ve etkili biçimde içerdiği, bu iletilerin değerler eğitimi sürecine olumlu yönde katkı sağlayabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

GİRİŞ

Sosyal bilimlerin pek çok alanında ele alınan değer kavramı, farklı bilim dallarının da yaklaşımıyla çeşitli tanımlara sahip olmuştur (Özdemir, 2019). TDK Güncel Türkçe Sözlük'te (2020) bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet olarak tanımlanan değer sözcüğü; TDK Eğitim Terimleri Sözlüğü'nde (1974) bir varlığın ruhsal, toplumsal, ahlaksal ya da güzellik yönünden taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı nitelik olarak tanımlanmıştır.

Hökelekli (2011) değeri "davranışlara yol gösteren, rehberlik eden inançlar ve kurallar" ifadesiyle açıklamıştır. Aydın'a (2011) göre kişiye ve gruba yararlı, kişi ve grup için istenilir, kişi veya grup tarafından beğenilen her şey olan değerler, Halstead'e (1996) göre kararlara değerlendirmelere, inançlara ve davranışlara referans noktası olan ilkeler, temel inançlar, idealler, standartlar ya da yaşam duruşudur.

Zengin tanım yelpazesine sahip olan değer kavramı, aynı zamanda geçmişten günümüze birçok farklı sınıflandırmanın içinde yer almıştır. Değerlerle ilgili ilk sınıflama çalışması 1928 yılında Spranger tarafından yapılmıştır. Spranger bireylerin sahip oldukları değerlere göre kişiliklerini ortaya koymaya çalışmıştır. Buna göre bireylerin kişilik özelliklerini estetik, bilimsel, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değerler belirlemektedir (Özdemir, 2019). "Schwartz kendinden önce yapılan sınıflandırmaları geliştirerek 56 değer içeren bir liste oluşturmuştur. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 54 ülkede araştırma yaparak değerlerin hangi boyutlarda yer aldığına yönelik geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapmıştır. Bu çalışmalar sonucunda Schawartz insanlığın evrensel ihtiyaçlarına dayalı olarak değerleri "güç, başarı, hazcılık, uyarılım (heyecan ve yenilik arayışı), öz yönelim, evrensellik, iyilikseverlik, gelenek, uyum ve güvenlik" olmak üzere on başlık altında gruplandırmıştır" (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

İnsanların davranışlarına ve kararlarına referans teşkil eden değerlerin belli bir çerçeve içinde oluşturulması gerekmektedir. "Örtük veya açık programlar aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayreti" (Ekşi, 2003: 79) biçiminde tarif edilebilecek bu çerçevenin adı değerler eğitimidir. Değerler eğitimi sisteminin bir parçası olan bireylerin, istendik davranışlar göstermeleri, iyi bir yurttaş ve iyi bir insan olma noktasında

önemli adımlar atmaları ve en önemlisi zihinsel zenginlikleri ile paralel olarak duyuşsal anlamda kendilerini geliştirmeleri beklenmektedir (Şimşek, 2020).

Bireyin değer edinme sürecindeki ilk durağı ailedir. Aileden sonra değer edinimine katkı sağlayan en önemli kurum okullardır. Değerler eğitimini içeriğinde barındıran öğretim programları bu durumun en somut örnekleridir. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda değerler "öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı" biçiminde nitelendirilmiştir. Öğretim programında yapılan değerler sınıflandırması on kök değer başlığı altında sunulmuştur. Öğrencilere aktarılmak üzere hedeflenen bu değerler: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir.

Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan değerlerin öğrencilere aktarılmasında Güneş'in (2013) "*bilgi, duygu ve düşüncelerin çeşitli biçim, anlatım ve noktalama özelliklerine göre yerleştirildiği yapılar*" olarak tanımladığı "metinlerin" önemli bir payı vardır. Konularının insan olması hasebiyle edebiyat ve eğitimin birbirleriyle yakın ilişkili iki alan olduğunu ifade eden Kavcar (1999), bu düşüncesine ilaveten edebi eserlerin yene değerler kazandırma konusunda telkinlerde bulunup insanları eğittiğini vurgulamaktadır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan on kök değer, öğrencilerin bilişsel gelişiminin yanında geleceğe yönelik kişisel gelişimlerinde mihenk taşı niteliğindedir. Bu bağlamda hem dünyada hem de Türkiye'de büyük yankı uyandıran Çocuk Kalbi eserinin programda yer alan on kök değeri ne derecede yansıttığı hem öğretmenler hem de ebeveynler için önem arz etmektedir.

Bu nedenle çalışmada Çocuk Kalbi eserinin, Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki on kök değer açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için araştırmada "Çocuk Kalbi adlı eserin Türkçe Dersi Öğretim Programındaki değerleri yansıtma durumu nedir?" sorusuna cevap aranmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın deseni, veri kaynağı, veri analizi, geçerlik ve güvenirlik hakkında bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın Deseni

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, olgu veya olgular hakkında bilgiye sahip

olan yazılı materyallerin analizini ifade etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmada Edmondo De Amicis'e ait olan 'Çocuk Kalbi' eseri, Türkçe öğretim programında (2019) yer alan on kök değer açısından incelenmiştir.

İncelenen Eser

Araştırmanın veri kaynağını Edmondo De Amicis'in yazdığı 'Çocuk Kalbi' romanı oluşturmaktadır. İncelenen eser Türkiye İş Bankası Yayınları tarafından 13. baskı olarak 2018 yılında basılmıştır. Eser; yayın bilgileri, yazar biyografisi ve önsöz ile birlikte toplam 322 sayfadan oluşmaktadır.

Enrico adlı ilkokul öğrencisinin okul ve çeşitli sosyal ortamlardaki deneyimlerini anlatan eserin dünyada ve Türkiye'de büyük okur kitlelerine ulaşmış olması, eserin araştırmada tercih edilme sebebini oluşturmaktadır.

Veri Analizi

Araştırmanın verileri betimsel analiz yaklaşımıyla incelenmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmekte ve yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu doğrultuda Çocuk Kalbi eseri, Türkçe öğretim programında yer alan on kök değer esas alınarak incelenmiştir. Elde edilen veriler sonucunda araştırmaya ait sayısal analizler, örnek alıntılar ve alıntılara yönelik yorumlar; bulgular bölümünde aktarılmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Araştırmada elde edilen veriler, araştırmanın iç güvenirliğini sağlamak amacıyla üç Türkçe öğretmeni tarafından analiz edilmiş ve doğrulanmıştır. Araştırmanın bulgular bölümünde eserden doğrudan alıntılar yapılarak verilerin inandırıcılığı arttırılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde "Çocuk Kalbi" adlı eserin değerler bakımından çözümlemesi ve yorumlaması yapılmış, ilgili alıntılar sayfa numaralarıyla birlikte gösterilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen sayısal veriler Tablo 1'de sunulmuştur:

Tablo 1. *Değerlerin Eserde Yer Alma Düzeylerine İlişkin Bulgular*

Değerler	f	%
Adalet	2	0,99

Dostluk	20	9,90
Dürüstlük	7	3,46
Özdenetim	18	8,91
Sabır	12	5,94
Saygı	20	9,90
Sevgi	41	20,29
Sorumluluk	13	6,43
Vatanseverlik	25	12,37
Yardımseverlik	44	21,78
Toplam	202	100

Kaynak: *E. Amicis. (2018). Çocuk Kalbi. Türkiye İş Bankası Yayınları. 13. Basım: İstanbul.*

Tablo 1 incelendiğinde Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin tamamının "Çocuk Kalbi" adlı eserin içeriğinde yer aldığı görülmektedir. Öğretim programında yer alan bu değerler, eserin toplam 202 farklı noktasında kendini göstermektedir. Eserde en fazla yardımseverlik (f=44) değeri ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. Bu değeri sırasıyla sevgi (f=41), vatanseverlik (f=25), dostluk (f=20), saygı (f=20), özdenetim (f=18), sorumluluk (f=13), sabır (f=12), dürüstlük (f=7) ve adalet değeri (f=2) izlemiştir.

Adalet

Türkçe sözlükte (https://sozluk.gov.tr), kanunlarla sahip olunan hakların tüm fertler tarafından yararlanılmasının sağlanması; hak ve hukuka uygun olma durumu olarak tanımlanan "adalet" kavramı, Milli Eğitim Bakanlığı (2017) tarafından adil olma, eşit davranma ve paylaşma ifadeleri ile ilişkilendirilmiştir. Eserdeki "adalet" değerine yönelik örnek iletiler şunlardır:

> *"Verdiği her şeyi gülümseyerek tam bir beyefendi edasıyla, hiç şişinmeden ve kimselere ayrıcalık yapmadan veriyor."* (*s. 46)*

Adalet iletisine örnek olarak seçilen bu ifadede, kahramanın kendine ait olan eşyayı "ayrıcalık gözetmeden" çevresine vermesi adalet değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Görünüşe bakılırsa okul herkesi eşit ve arkadaş kılıyor."* (*s. 160)*

Seçilen bu ileti, okulun öğrenciler arasında oluşturduğu eşitlik, adalet değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

Dostluk

Türkçe sözlükte (https://sozluk.gov.tr), dost kavramı "sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse" olarak tanımlanırken dostluk etme kavramı "yakınlık kurmak, dost gibi candan davranmak" olarak tanımlanmaktadır. MEB (2017) tarafından bu değer diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma ve yardımlaşma gibi çeşitli kavramlarla ilişkilendirilmiştir.

Eserdeki "dostluk" değerine yönelik örnek iletiler şunlardır:

> *"Zavallı Precossi! Derossi, Coretti ve Neili bana gelecek; Precossi'yi de bize davet etmek istiyorum. Ve benimle birlikte yemek yemesini, ona kitaplar hediye etmeyi, onu eğlendirmek için evin altını üstünü getirmeyi ve ceplerini meyveyle doldurmak istiyorum, öyle ki onu bir kez olsun mutlu göreyim."* (s. *86)*

Bu parçada kahramanın, zor durumda olan arkadaşını mutlu etmek için çeşitli planlar yapması dostluk değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Durdum ve elimde cetvelle onu beklemeye koyuldum. O bana yaklaştı, ben de cetveli kaldırdım. 'Hayır, Enrico, yapma' dedi o güzel gülüşüyle ve cetveli kenara çekti. 'Gene eskisi gibi dost olalım.' Ben bir an kadar kalakaldım, sonra arkamdan bir el itiyormuş gibi hissettim ve kendimi onun kollarında buluverdim. Beni öptü…"* (s. 174)

Yukarıdaki alıntıda kahramanın, sınıf arkadaşı Enrico ile kavga etmek yerine ona arkadaşlıklarını hatırlatması ve öpmesi, dostluk değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Derossi, 'Ne? Rusya İmparatoru olsam bile, benim için Garrone hep Garrone, Precossi hep Precossi kalacak, diğerleri de öyle; onlar neredeyse ben de oraya gideceğim' diye karşılık verdi."* (s. 294)

Verilen ifadede kahramanın şartlar değişse bile arkadaşlarını hiçbir zaman unutmayacağını, dostluklarının daima süreceğini belirtmesi, dostluk değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

Dürüstlük

Türkçe sözlükte (https://sozluk.gov.tr), sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru kimse olarak tanımlanan dürüstlük kavramı; MEB (2017) tarafından açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma ve sözünde durma ifadeleri ile ilişkilendirilmiştir.

Eserdeki "dürüstlük" değerine yönelik örnek iletiler şunlardır:

> *"Bir dakika sonra da, 'Suçlu cezalandırılmayacak. Kimse, kalksın ayağa!' dedi. Crossi ayağa kalktı, ağlaya ağlaya: 'Beni dövüyor, bana hakaret ediyorlardı…'" (*s. *12)*

Alıntılanan ifadelerde, Crossi'nin suçunu saklamayarak başına gelenleri doğru bir şekilde anlatmaya başlaması, dürüstlük değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"İşte o zaman Garrone'nin Garoffi'ye fısıldayarak 'Haydi, öne çık, senin yüzünden başkasının suçlanması alçaklık olur' dediğini duydum." (*s. *63)*

Verilen ifadede, Garrone'nin arkadaşı Garoffi'ye dürüst olma noktasında vermiş olduğu telkin dürüstlük değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Dışarı fırlayıveren müstahdem yoldan geçen bir çocuğu yakalamıştı, ama tam o sırada, okulun karşısında oturan Stardi gelip, 'O yapmadı; kendi gözümle gördüm, taşı Franti attı ve bana: 'Sakın bir şey deme!' dedi ama ben korkmuyorum' demiş." (*s. *155)*

Stardi'nin yolda rastladığı olaya karşı sessiz kalmayıp gördüklerini doğru bir şekilde ifade etmesi, dürüstlük değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

Öz denetim

Türkçe sözlükte (https://sozluk.gov.tr), daha elzem bir hedefe varmak için kişinin tepkilerini, tutum ve davranışlarını veya farklı bir hedefe yönelme

isteğini denetleyip kısıtlaması, otokontrol yapması olarak tanımlanan "öz denetim" kavramı; MEB (2017) tarafından davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme ifadeleri ile ilişkilendirilmiştir. Eserdeki "öz denetim" değerine yönelik örnek iletiler şunlardır:

> *"Babam ise buna inanmıyor. Bana 'Onu yargılamadan önce dur bir bekle, o çocuk bir şeylere tutkuyla bağlanmış olabilir…' dedi." (*s. *55)*

Babanın çocuğuna olaylar karşısında fevri davranmaması, otokontrolü sağlaması gerektiğine dair yapmış olduğu uyarılar, öz denetim değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir

> *"Hayır, bu sabah Corretti'yle o ödül aldı, ben almadım diye kıskandığımdan didişmedim. Didişmem hasetten değildi. Ama kabahatliydim." (*s. *173)*

Kahramanın yaşadığı durum karşısında öz eleştiri yapması, öz denetim değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir

> *"Evet, yakıcı güneşin altında tarlada çalışan, insanın gözünü kör eden ve ateş gibi yakan beyaz nehir kumlarında ter döken ve cam fabrikalarında çalışıp da bütün gün kıpırtısız duran, gaz alevine eğilen çocukları bana hatırlatmakla çok iyi ediyor; onlar sabahleyin bizden önce kalkıyorlar, tatilleri de yok. O halde gayret etmem gerek!" (*s. *288-289)*

Örnek parçada, kahramanın diğer insanların yaşamış olduğu zorlukları düşünerek bağımsız bir biçimde kendine dersler çıkarması, öz denetim değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

Sabır

Türkçe sözlükte (https://sozluk.gov.tr), "olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme, dayanç" olarak tanımlanan "sabır" kavramı; MEB (2017) tarafından azimli olma, tahammül etme ve beklemeyi bilme ifadeleriyle ilişkilendirilmiştir. Eserdeki "sabır" değerine yönelik örnek iletiler şunlardır:

> *"Bazen bir öğrencinin yazı yazarken kalemi tutamadığını görüp üzüldüğünde bile hoşgörünü kaybetmez, hep özenli davranırdın…" (*s. *14)*

Öğretmenin sergilemiş olduğu tahammül ve anlayış, sabır değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Tahta parçalarıyla oynamaya koyulduk: Kule ve köprü yapma konusunda olağanüstü bir yeteneği var, öyle şeyler yapıyor ki sanki mucize eseri ayakta duruyorlar ve onları ciddiyetle çalışarak, bir yetişkin sabrıyla yapıyor." (*s. *60)*

Kahramanın çalışma esnasında göstermiş olduğu sabır ve buna bağlı olarak sonucunda ortaya çıkan başarılı ürün, sabır değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Çocuk kederli bir sesle, 'Ama beni tanımıyor bile!' diye haykırmış. 'Seni tanıyacak... Belki de yarın tanıyacak. Umudunu yitirme, metin ol.'" (*s. *129*)

Kahramanın, zorluk ve sıkıntılar karşısında pes etmeme, ümit etmeyi bırakmama üzerine kederli çocuğa yapmış olduğu konuşma, sabır değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

Saygı

Felsefe terimleri sözlüğünde (1975), "bir kişiye, bir düşünüşe, bir eyleme, bir başarıya yüksek değer vermekten doğan özel duygu" olarak tanımlanan saygı kavramı; MEB (2017) tarafından alçakgönüllü olma, başkalarının kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme ifadeleriyle ilişkilendirilmiştir.

Eserdeki "saygı" değerine yönelik örnek iletiler şunlardır:

> *"Biz yaşlılığa, sefalete, anne sevgisine, sakatlığa, zahmete, ölüme saygı göstermeliyiz." (*s. *153)*

Kahramanın değerlere saygı gösterilmesi gerektiğine yönelik sarf etmiş olduğu açık sözler, saygı değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Dün sabah öğretmen okula gelir gelmez 'Zavallı Garrone'nin başına bir çocuğun başına gelebilecek en kötü felaket geldi. Annesini kaybetti. Yarın okula gelecek. Size şimdiden ricada bulunuyorum, çocuklar: Yürek paralayıcı bu korkunç acıya saygı gösterin. Arkadaşınız içeri girdiğinde, onu şefkat ve ciddiyetle*

> *selamlayın; kimse şaka yapmasın, sizi tembihliyorum, sakın kimse o varken gülmesin." (*s. *218)*

Garrone'nin yaşadığı kederli durumla ilgili öğretmenin öğrencilere yapmış olduğu uyarılar, saygı değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *Babam bana en ufak tefek olanını, rütbesi olanı işaret etti ve 'Şef itfaiyecinin elini sık' dedi. Şef itfaiyeci durdu ve gülümseyip elini uzattı. Elini sıktım, selam verdi ve çıktı. Babam, 'Ve onu iyice hatırla' dedi. 'Çünkü hayatında tokalaşacağın binlerce el arasında, belki de onunkiler kadar değerli on el bile olmayacaktır.' (*s. *235)*

Baba'nın itfaiyecilerin ne kadar saygıdeğer insanlar olduğuna yönelik gerçekleştirmiş olduğu konuşması, saygı değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

Sevgi

Felsefe terimleri sözlüğünde "(genel olarak) hoşa giden bir şeye eğilim; tutkuya dek varabilen bir ruh durumu" olarak tanımlanan "sevgi" kavramı; MEB (2017) tarafından aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma ve vefalı olma ifadeleriyle ilişkilendirilmiştir.

Eserdeki "sevgi" değerine yönelik örnek iletiler şunlardır:

> *"Sizden başka seveceğim, düşüneceğim kimse yok. Sizler benim çocuklarımsınız. Ben sizleri seviyorum…" (*s. *4)*

Öğretmenin öğrencilerine söylemiş olduğu sevgi dolu sözler ve öğrencilerini çocukları gibi görmesi, sevgi değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Memnun olmalısınız çocuklar. Bugün okulumuza, buraya beş yüz mil uzakta, Reggio*
>
> *Calabria'da doğan bir arkadaşınız kayboldu. Uzaklardan gelen kardeşinizi sevin." (*s. *7)*

Öğretmenin sınıfa gelen yeni öğrencinin yabancılık çekmemesi ve sınıf arkadaşları tarafından sevilmesi adına yapmış olduğu konuşma, sevgi değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Ben seni seviyorum, evladım, sen hayatımın en güzel umudusun..." (*s. *34)*

Babanın oğluna söylemiş olduğu sevgi dolu iletiler, sevgi değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

Sorumluluk

Felsefe Terimleri Sözlüğü'nde "kişinin kendi eylemlerini ya da kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi" olarak Türkçe sözlükte ise "mesuliyet" sözcüğüyle tanımlanan "sorumluluk" kavramı; MEB tarafından kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma ve davranışlarının sonuçlarını üstlenme ifadeleriyle ilişkilendirilmiştir. Eserdeki "sorumluluk" değerine yönelik örnek iletiler şunlardır:

> *"Ve gene kucak dolusu odun almak için arabaya yöneldiğinde 'Eylemin yapılışına göre çekilirler' diyordu. Bu bizim ertesi gün ki dilbilgisi dersimizdi. Bana 'Ne yapayım, zamanımı değerlendiriyorum. Babam bir iş için çırakla gitti. Annem hasta. Odunları boşaltıp yığma işi bana kaldı. Bir yandan da dilbilgisini gözden geçiriyorum. Bugünkü zor bir ders. Bir türlü aklıma sokamıyorum.'"* (s. *36)*

Kahramanın ailesine yardım ederken aynı zamanda okula dair sorumluluklarını göz ardı etmemesi, bu sorumluluklarına iş esnasında fırsatlar yaratması, sorumluluk değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"'Yaralanmışsın' demiş yüzbaşı; teğmeni görmek için bir yandan da yakınlardaki yataklara göz gezdiriyormuş. 'Ne yaparsınız… Öyle bir koşmuşum ki beni hemen görüverdiler. Fark etmeselerdi 20 dakika önce varırdım. Neyse ki kurmay yüzbaşına hemen rastlayıp, notunuzu iletebildim. Ama o gülle beni okşadıktan sonra, yamacı inmek pek zor oldu! Susuzluktan ölüyordum, oraya varamamaktan korkuyordum, her geçen dakika tepede birilerinin öte dünyaya geçtiğini düşününce hiddetimden ağlıyordum. Neyse elimden geleni yaptım. Hoşnudum.'"* (s. 99)

Kahramanın komutanı tarafından verilen görevi tüm zorluklara rağmen en iyi şekilde yapması, sorumluluk değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *" İyileşeceğimi umuyorum, ama olur da iyileşemeyecek olursam… Zayıf olduğun aritmetikte daha iyi olmaya bak; çaba göster; aslında sadece başta biraz çabalaman yeter çünkü çoğu zaman soru kapasiteden ziyade, bir önyargı, hani neredeyse bir saplantıdan kaynaklanır."* (s. *152)*

Hasta yatağında olan öğretmenin, öğrencisinin akademik başarısını düşünerek yapmış olduğu konuşma, sorumluluk değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

Vatanseverlik

Türkçe sözlükte (https://sozluk.gov.tr), "yurtseverlik" olarak tanımlanan "vatanseverlik" kavramı; MEB tarafından çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma ve toplumu önemseme ifadeleriyle ilişkilendirilmiştir. Eserdeki "sorumluluk" değerine yönelik örnek iletiler şunlardır:

> *" (…) Üçü birden hiddetle ayağa fırlayıp yukarı doğru bakarken, suratlarına bir avuç para daha yemişler. Kuşetinin perdesini aralayarak dışarı sarkan çocuk onları küçümseyerek, 'Alın paralarınızı' demiş. 'Memleketimi hor görenlerin verdiği sadakayı kabul etmem ben!'" (*s. *21)*

Kahramanın, ülkesine ve ülkesinin insanlarına hakaretlerde bulunan kişilere karşı göstermiş olduğu tutum, vatanseverlik değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Bir yandan kan alınıp, bir yandan da ateşi yükselirken, o vatanını düşünüyor, buyurganlıkla 'Beni iyileştirin, zihnim bulanıyor, vatanımın önemli işlerini yerine getirebilmem için tüm melekelerimin yerinde olması gerekiyor.' diyordu." (*s. *188)*

Devlet adamının, hasta yatağında olmasına rağmen ülkesinin yararına yönelik göstermiş olduğu çalışma isteği, vatanseverlik değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Vatanını bayram günlerinde böyle selamla: İtalya, vatanım benim, annemin ve babamın doğduğu ve gömüleceği, çocuklarımın büyüyeceği ve öleceği, asil ve sevgili toprağım benim; asırlardır büyük ve şanlı, birkaç yıldır birleşmiş ve özgür olan güzel İtalyam;*

> *dünyaya ilahi dehaların ışığını yaydın, senin için pek çok değerli insan savaş alanında, pek çok kahraman darağacında can verdi; üç yüz kentin ve otuz milyon evladın yüce annesi, seni henüz tam olarak anlamayan ve tanımayan ben, seni yüceltiyor ve tüm canımla seviyorum, senden doğduğum, senin evladın olduğum için gurur duyuyorum."(*s. *286)*

Kahramanın ülkesine duymuş olduğu derin sevgi ve saygı, vatanseverlik değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

Yardımseverlik

Türkçe sözlükte (https://sozluk.gov.tr), "hayırseverlik" olarak tanımlanan yardımseverlik kavramı; MEB tarafından cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma ve paylaşma ifadeleriyle ilişkilendirilmiştir. Eserdeki "yardımseverlik" değerine yönelik örnek iletiler şunlardır:

> *"Dora Grossa Sokağı'ndan okula gelirken, ilkokul hazırlık sınıfındaki küçük çocuklardan birinin annesinin elinden kurtulup yola fırladığını ve tam o sırada üstüne doğru gelen bir omnibüsün birkaç adım ötesine düştüğünü görünce, hiç duraksamadan atılıp yakaladığı gibi çocuğu kurtarmış."* (s. 5)

Kahramanın tehlikede olan birine karşı göstermiş olduğu davranış, yardımseverlik değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Gazete aracılığıyla bulduğumuz fakir bir kadına giysi götürmek üzere evden çıkıyorduk."* (s. 13)

Maddi olarak zor durumda olan bir kişiye karşı gösterilen davranış yardımseverlik değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

> *"Hatırla, Enrico. Düşkün durumda olan bir ihtiyara, bir fakire, kucağında çocuk taşıyan bir kadına, koltuk değnekli bir engelliye, yük sırtlanmış bir adama, matem kıyafetleri giyinmiş bir aileye rastlarsan onlara yol ver."* (s. 153)

Yardıma ihtiyacı olan insanlara karşı gösterilmesi gereken yaklaşım, yardımseverlik değerinin yansıtılması bakımından örnek niteliğindedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bireyin değer edinme sürecinde aile ve okul dışında arkadaş, film, çizgi film, reklam, gazete ve sosyal medya gibi pek çok unsurun etkisinden söz edilebilir. Şüphesiz bu unsurlardan biri de edebiyattır (Şimşek, 2020). Edebi eserlerin değerler eğitimindeki payı yadsınamayacak düzeydedir. Kavcar (1999) edebiyat eserlerinin, insana özgü bazı değer ve niteliklerin yerleşip kökleşmesi, toplumsal yaşamın ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesi yolunda önemli roller oynadığını belirtmektedir.

Çocuklar, okudukları edebi eserlerdeki kahramanları rol model olarak almakta ve eserlerin içinde yer alan iletileri içselleştirmektedirler. Edebi eserlerin kurgusal ve estetik yönü bu iletilerin çocuğa aktarılmasında önemli bir paya sahiptir. Bu noktada çocuklar ve gençler için üretilen romanların edebi değer taşıması, ilgili konuda fikir yürüten herkesin en gerekli koşul olarak kabul ettiği temel niteliktir. Ele alınan eserin bu yönden birtakım eksikliklere sahip olduğu tespit edilmiştir. Eserin yoğun değer içeriğine sahip olmasına rağmen didaktik bir üslupla sunulmuş olması, eserdeki iletilerin çocuklar üzerindeki işlevselliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Özellikle yakın dönemde değerler eğitimi konusu son derece önem kazanmış ve çok sayıda çalışmaya konu olmuştur (Akıncı, 2019; Eker ve Erdoğan, 2019; Er, Ünal, Gürel, 2016; Geçgel ve Durak, 2020; Kurtoğlu, 2019; Özbaşı, 2020; Şahin ve Bayrak, 2020). Dünya çocuk edebiyatının en çok okunan eserleri arasında yer alan Çocuk Kalbi, değerler eğitimi açısından incelendiğinde son derece zengin bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan on kök değer, eserin 202 farklı noktasında yer bulurken yardımseverlik, sevgi ve vatanseverlik en çok işlenen değerler olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda eserin 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerleri yoğun bir şekilde yansıttığı ve değerler eğitimi sürecinde rahatlıkla yararlanılabilecek bir kaynak mahiyetinde olduğu söylenebilir.

Ortaya çıkan sonuçlar ışığında şu öneriler yapılabilir:

- Değerler eğitimi açısından zengin içeriğe sahip olan bu tür eserler, öğretmenler ve ebeveynler tarafından çocuklara teşvik edilmelidir.
- Değerler eğitiminin doğrudan, didaktik bir şekilde gerçekleştirilmesi yerine estetik değer taşıyan anlatmaya dayalı edebi eserlerden yararlanılarak gerçekleştirilmesi; iletilerin daha kalıcı ve işlevsel olmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akıncı, B. (2019). *Değerler eğitimi açısından Aytül Akal'ın çocuk romanlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi, 7*(19), 39-46.

Eker, C. ve Erdoğan, D. (2019). Değerler eğitimi açısından Rıfat Ilgaz'a ait "Halime Kaptan" adlı eserin incelenmesi. *INES Journal, 6*(20), 48-55. DOI: 10.16991/INESJOURNAL.1611

Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1*(1), 79-96.

Er, H., Ünal, F. ve Gürel, D. (2016). Sosyal bilgiler dersinde değer aktarımı açısından Sadî Şirazî'nin "Bostan" ve "Gülistan" isimli eserlerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*(1), 225-242.

Geçgel, H. ve Durak, E. (2020). Güliver'in Gezileri adlı eserin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Rumeli, Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (19), 204-219.

Halstead, M. (1996). *Values and values education in schools* (Ed. M. Halstead ve M. Taylor). Values in Educaiton, Education in Values içinde. (s. 3-14). London: Falmer.

Hökelekli, H. (2011). *Ailede, okulda, toplumda değerler psikolojisi ve eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim.* Ankara: Engin Yayınları.

Kurtoğlu, F. (2019). Kök değerler açısından Hacı Bektaş Velî'nin eserleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi, 1*(89), 55-70.

Kuşdil, M. E. ve Kağıtçibaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi, 15*(45), 59–80.

MEB. (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine.* TTKB Basın Açıklaması. Erişim adresi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasiprogram.pdf. Erişim Tarihi: 10.11.2020.

MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.

Özbaşı, S. (2020). Türkçe dersi öğretim programındaki kök değerler çerçevesinde Aytül Akal masallarının incelenmesi. *IBAD,* (8), 178-192.

Özdemir, S. (2019). *Kuramdan uygulamaya Türkçe ders kitabı incelemeleri* (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahin, T.G. ve Bayrak, Ö. (2020). Birsen Ekim Özen'in Çelebi Zinciri adlı eserinin değerler eğitimi ve Türkçe ders kitaplarında yer alan temalara uygunluk açısından incelenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(2), 775-798.

Şimşek, T. (2020). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (6. Baskı.) Ankara: Grafiker Yayınları.

TDK. (1974). *Bilim ve sanat terimleri ana sözlüğü/ Eğitim terimleri sözlüğü. Erişim adresi:* https://sozluk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 18.11.2020.

TDK. (1975). *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü/ Felsefe Terimleri Sözlüğü. Erişim adresi:* https://sozluk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 18.11.2020.

TDK. (2020). *Güncel Türkçe Sözlük* (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. Erişim adresi: https://sozluk.gov.tr/ Erişim Tarihi: 18.11.2020.

WEB. Oxford English Dictionary. Erişim adresi: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/ Erişim Tarihi: 20.11.2020.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Basım). Ankara: Seçkin Yayınları.